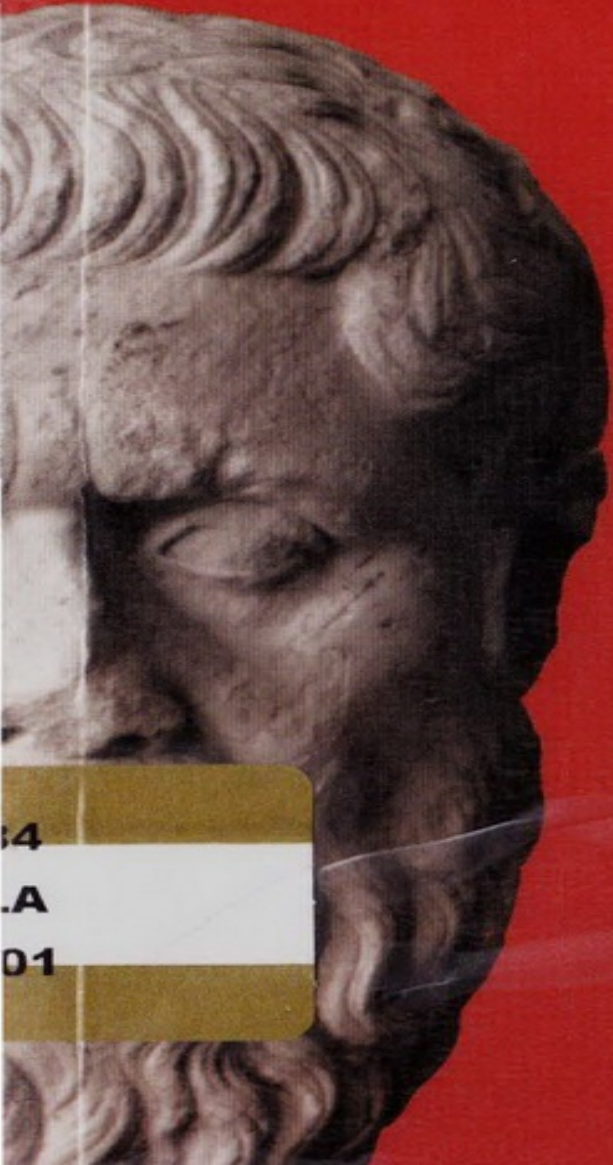

Platon Epinomis

Gece Toplantısı

"Platon, onu okuyanlar için büyük bir zevk,
hatta büyük bir neşe kaynağıdır."

- ALEXANDRE KOYRÉ

4
A
01

Platon

Epinomis
Gece Toplantısı

Çeviren: Adnan Cemgil

Sosyal Yayınlar

DÜNYA KLASİKLERİ KÜLTÜR DİZİSİ: 33

EPINOMIS / 'ΕΠΙΝΟΜΙΣ

PLATON

Çeviren: Adnan Cemgil

Yayımlayan: Sosyal Yayınlar

Kapak düzeni: Diren Yardımlı & Tolga Gürpınar

Dizgi: Girişim Dizgi

İstanbul, 2001.

Eski Yunan Has İsimlerinin Yazılışı Hakkında Not

Yunan eserlerinin tercümesinde tanrı, insan ve memleket isimlerini asıllarındaki imlaya göre yazmayı uygun bulduk; bunun için de bugün Avrupa milletlerinin hemen hepsinde kullanılan *transkripsiyon* usulünü aldık. Yunancanın her harfi, aşağıdaki cetvelde gösterildiği gibi, tek veya çift harflerle karşılanmıştır. *Th* ve *kh* gibi çift harfleri kullanmaya gerek vardı; çünkü Yunancanın Θ'sını da, T'ını da *t* ile gösteremezdik, ikisini ayırmak zorunluydu. X için de sadece *h* harfini alsaydık Yunancada sesli harflerin önüne bazen gelen ' işareti ile karışması mümkündür.

Ph çift harfine gelince, Yunancanın Φ harfini Avrupalılar öteden beri böyle gösterirler; vaktiyle Romalılar da öyle göstermişlerdir; demek ki o harfin telaffuzu Romalıların *f* harfinin telaffuzuna tamamıyla uymuyormuş.

Romalılar ve bugünkü Avrupa milletleri Yunancanın Ξ harfini de *x* ile gösterirler; fakat *x* harfi bizim alfabemizde yoktur: Onun için bunun yerine *ks* çift harfini kullanmayı daha uygun bulduk.

Yunanca isimlerde *y* harfi sessiz değil, sesli harftir ve Yunancanın Y harfini gösterir; *ü* okunması lazımdır. Fakat bu telaffuz mutlak değildir; bugünkü Yunanlılar onu *i* okumaktadırlar.

Çift sesli harfleri de gene çift olarak gösterdik. Ancak *ov* yerine yalnız bir *a* koyduk; bu, şimdiki milletlerarası *transkripsiyonda* da böyledir.

A	A H	E N	N T	T
B	B Θ	Th Ξ	Ks Y	Y
Γ	G I	İ O	O Φ	Ph
Δ	D K	K Π	P X	Kh
E	E Λ	L P	R Ψ	Ps
Z	Z M	M Σ	S Ω	O

KONUŐANLAR

GİRİTLİ KLEİNİAS
ATİNALI YABANCI
LAKEDAİMONLU MEGİLLOS

KLEINIAS: İşte üçümüz de tam sözleştiğimiz saatte buluştuk. Yabancı sen, Megillos ve ben şimdi üçümüz, zekâ meselesinin ne olduğunu inceleyebilir, elde edilecek en yüksek zekâyâ sahip olmak isteyen bir kimsenin içinde bulunması gereken en iyi durumun ne olabileceğini düşünebiliriz. Çünkü kanunlarla ilgili ne varsa hepsini baştan sona kadar gözden geçirdik diyebiliriz. Halbuki keşfedilmesi ve açıklanması gereken bir konuyu, yani ölümlü bir insanın bilge olabilmesi için edinmek zorunda olduğu şeyleri ne konuştuk ne de bulabildik. Şimdi bu eksiği gidermeye çalışalım. Böyle yapmazsak, baştan sona kadar aydınlatmayı kararlaştırarak başladığımız bir işi yarım bırakmış oluruz.

ATINALI: Çok iyi söyledin azizim Kleinias. Bununla beraber bazı bakımlardan olmasa bile gene çok garip bir nutuk dinlemeye hazırlan. Görmüş geçirmiş adamların hepsi insanoğlunun şenlik ve esenlik yüzü görmeyeceğini söylemekte ağız birliği etmişlerdir. Şimdi bak bakalım benim de bu meselede onlarınki kadar doğru bir görüşüm var mı, yok mu. Ben şöyle diyorum: Küçük bir azınlık bir yana, insanlar için şenlik ve esenlik yoktur. Bu hükmü yalnız şu yeryüzündeki hayatımız için vermekteyim. Çünkü insan, namusluca bir ömür sürerek erişmek istediği iyilikleri ölümünden sonra elde edip en iyi bir sona erebilir. Öyle derin şeyler söylemiyorum, ama Hellaslılar olsun, barbarlar^[1] olsun, hepimiz biliyoruz ki hayat, bütün canlı varlıklar için ta başlangıçtan zahmetli bir şeydir. Önce ana karnındaki hayat, sonra dünyaya gelme, büyüme ve yetiştirme, bütün bunlar sonsuz zahmetlerle doludur. Söylemeye değerse, sonra da yoksulluklarımızı değil, herkesin katlanabilir diye düşündüğü şeyleri göz önünde tutarak kısa bir çağa varırız denebilir. İşte insan bütün ömründe ancak bu kısa zamanda şöyle bir nefes alabilir. Ama ihtiyarlık çabucak gelip çatar ve öyle bir belimizi büker ki çocukça hülyalara kapılmış olanlar bir yana bırakılırsa, hayalinde canlandırdığı bu ömrü kimse yeni baştan yaşamaya razı olmaz.

Söylediklerimi nasıl ispat edebilirim, işte tartışmamızda araştırdığımız şeyin özü de budur. Zaten nasıl bilge olabileceğimizi araştırmaktayız ve böyle olmanın gücünü taşıdığımızı sanıyoruz. Şu kadar ki, sanat gibi, bilgi gibi bilimlerden saydığımız şeyleri öğrenmeye koyulunca, bu gücü kaybediyoruz; çünkü biz insanların işlerine ait bilgilerden hiçbiri bu isme layık değildir. Bununla beraber ruh, bilginin yaratılıştaki kendinde olduğuna iyiden iyiye inanır; ama bunun ne olduğunu, nasıl ve ne zaman elde edildiğini bilmekten acizdir. Bizim bilgeliği ararken çektiğimiz sıkıntılarla bu hal arasında büyük bir benzerlik yok mu? Kendi kendimize olsun birbirimizle tartışırken olsun, bu araştırmanın güçlüğü hepimizi bir sona varabilmek işinde ümitsizliğe düşürüyor. Bilmem aldaniyor muyum, yoksa siz de benim gibi mi düşünüyorsunuz?

KLEINIAS: Yabancı, biz de tıpkı senin gibi düşünüyor ve bir gün senin yardımınla en doğru karara varabileceğimizi umuyoruz.

ATINALI: Önce kabaca bilim adı verilen ve öğrenmeye çalışanları da elde etmiş olanları da bilge kılmayan bilimlerini gözden geçirelim. Böylece onları bir yana bırakır, bize lazım olanları meydana çıkarır, incelemeye koyuluruz. İnsan ömrünün ilk ihtiyaçlarıyla ilgili olan

bilimlerden başlarsak görürüz ki bunlar, en gerekli bilgiler ve gerçekten en başta gelenlerdir. Bunları edinmiş olan kimseye eskiden bir bilge gözüyle bakmış olabilirler ama bugün kimse böyle düşünmüyor. Hatta bu bilgisi onun gözden düşmesine sebep oluyor. Şimdi bu bilimlerin neler olduğunu, başkalarınca iyi adam sayılmak isteyenlerin hemen hepsinin bu bilimlerin üzerine düşmekten kaçındıklarını, yalnız iyi hareket için gereken akli ve kuralları kazanmayı düşündüklerini söylemeliyiz. Önce, bütün canlıların birbirlerini yedikleri zamanlarda, eskilerin söylediklerine göre, bizi birbirimizi yemekten vazgeçirip hayvanları yemek adetini öğreten bilimi ele alalım. Bu geçmiş zamanın insanları beni affetsinler, hoş bu adamların başta gelenleri bir yana bırakılırsa, beni affedeceklerine inanıyorum ya. Her ne kadar yaşamamıza yarayan arpa unu ile yulaf ununun yapılması güzel icatlarsa da tam manasıyla bir bilge meydana getirmek için işe yaradıkları söylenemez; çünkü bu *yapmak* sözünün kendisi bile bir can sıkıntısını anlatır. Genel olarak, ziraat da tam bir bilge yetiştiremez, çünkü insanlar toprağı sürmeyi sonradan sanat olarak öğrenmiş değillerdir. Bu daha çok, doğal bir şeydir, bir tanrı vergisidir. Tıpkı bunun gibi, evlerin tertibi her türlü yapıcılık, bütün ev eşyasının yapılması, demircilik, doğramacılık, kalıpcılık, dokumacılık ve aletlerin yapılması için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Bütün bu işler faydalıdır ama erdem bakımından hiç değerleri yoktur. Yaygın ve ustalıklı olmakla beraber avcılık da böyledir. İnsana ne ruh büyüklüğü kazandırır ne de bilgelik. Bilicilik, tefsircilikle de buna ermek mümkün değildir. Çünkü bunlar zaten söylenmiş olanlardan haricini bilmezler. Böyle olunca onların bunu öğrenmiş oldukları söylenemez.

Gerekli olan nesnelere sanat yoluyla elde edildiğini, ama hiçbir sanatın insana bilgelik kazandıramadığını gördük. O halde geriye büyük ölçüde taklide dayanan zevk verici sanatları incelemek kalıyor. Ama bunlar da ciddi işler değildir. Birtakım aletlerle taklitler yapan bu sanatlar aynı zamanda bedenle de edebe uygun olmayan taklitler yaparlar, bazıları nesir ve her çeşit nazım kullanır, bazıları resme dayanır, her türlü yaş ve kuru maddelerle sonsuz değişik şekiller yapar, fakat insan bir sanatı istediği kadar ustalıklı işlesin, bunun hiçbir değeri yoktur. Çünkü taklit insana bilgelik kazandırmaz.

Bütün bunları iyice kavradıktan sonra insan sonsuz birleşmelerden doğan sonsuz sayıda başka sanatlardan yardım umabilir. Bütün bu sanatlar içinde en önemlisi ve yaygın olanı savaş sanatı, yani ordulara komuta etmek sanatıdır. Bu, fayda bakımından en gözde olan, talihe en çok yer ayıran sanattır, ama bilgelikten ziyade doğuştan gelme cesarete dayanır. Şüphesiz hekimlik denilen sanat da mevsimlerin umulmadık sıcaklar soğuklarla ve bunlara benzer daha başka olaylarla hayvanların bünyelerinde yaptığı zararları önlemesi bakımından, çok faydalıdır. Ama bu sanatların en gerçek bilgeliği elde etmek bakımından hiçbir değeri yoktur. Çünkü bunlar kanaate dayanan sanatlardır. Şunu da itiraf edelim ki dümencilerle gemicilerin de insanlara yardımcı olabilir, ama kimse çıkıp da bize bunların arasında bir tek bilge gösteremez. Çünkü her deniz yolculuğu için gerekli bilgilerden olan rüzgârın hiddetinin yahut dostluğunun sebepleri bilinmez. Bütün bunları, söz söylemekteki kuvvetleriyle davacılara yardım ettiklerini ileri sürenler için de söyleyebiliriz. Bunlar

belleklerine ve karakterleri tanıma yolundaki alışkanlıklarına dayanmaktan başka bir şey yapmazlar. Hakikatin ve gerçek doğruluğun dışında kalırlar.

Oldukça garip bir yeti daha var ki bilgelik bakımından bunun büyük bir değeri olduğu ileri sürülüyor. Ama çok kimseler bunda bilgelikten çok bir tabiat vergisi bulmaktadır. Bu kendini en çok, okuduklarını kolayca hazmedenlerde gösterir. Bunların geniş, sağlam bir bellekleri vardır. Adamına göre ne yolda hareket edilmesi gerektiğini bulup yapıverirler. Bu yeti, bazılarınca bir tabiat vergisi, bazılarınca bir bilgelik belirtisi, bazılarınca da zihnin doğuştan gelme canlılığıdır. Fakat akli başında hiç kimse bu vasıflardan bir tekinin insanı gerçekten bilge kılabileceğini ileri süremez.

Ama biz yalnız bilge diye ün almış olmayıp gerçekten bilge olan adamın bilgeliğine neden olan bir bilimi keşfetmeliyiz. Şimdi bunu aramaya koyulalım. Bu araştırma çok güçtür. Çünkü yukarıda saydıklarımızdan başka öyle bir bilim bulmalıyız ki, bugün ona haklı olarak bilgelik denebilsin, buna sahip olan kimse de ne bir el işçisi olsun ne de bir budala. Onun sayesinde bilge bir adam ve iyi bir yurttaş olsun, devlette doğruluk ve ölçüyle emretmesini ve baş eğmesini bilsin. Önce şunu gözden geçirelim: Acaba bilimlerimizden hangisi ortadan kaldırılırsa, hangisi insan tabiatında bulunmazsa, insan hayvanların en budalası, en ahmağı haline gelir? Bunu bulmak güç bir şey değil. Bütün bilimleri birer birer gözden geçirirsek bunun, insanlara sayıyı kazandıran bilim olduğunu anlamakta gecikmeyiz. Öyle sanırım ki bize varlığımız için gerekli olan sayıyı veren bir tesadüf olmayıp tanrıdır. Her ne kadar bunu söylemek bir bakıma manasız, başka bir bakıma da manalıysa da bu tanrının hangi tanrı olduğunu söylemeliyiz.

Öyle ya, bizim için her türlü iyiliği sağlayan şeyin, bu iyiliklerin hepsine çok üstün iyiliği de - yani zekâyı da- sağlamış olmasına nasıl inanmamalı? Peki ama Megillos, Kleinias, söyleyiniz, benim bu kadar saygıyla andığım tanrı ne olabilir? Bu bütün tanrılarla daimon'lar gibi herkesin sayması, dualar sunması gereken göktür; onun, bizdeki bütün başka iyilikleri sağladığını herkes kabul eder. İşte bizim de yanılmadan söyleyebileceğimiz şey, sayıyı bize verenin o olduğudur. İstersek Acun, yahut Olympos yahut da gök diyelim, bu tanrıyı gerçekten görebilecek bir hale yükselmek istiyorsak, onun peşinden gitmeli, görünüşünü hep değiştirerek kendi içinde bulunan gök cisimlerini döndürüp bütün evrimleri, mevsimleri, herkesin besinini yetiştirirken görmeliyiz. Hem onun bize sayıyla birlikte zekâ ve öteki nimetleri de verdiğini söyleyebiliriz. Fakat ondan aldığımız en büyük nimet, bu sayı armağanından başka, onun bütün evrimini takip edebilmemizdir. Şimdi biraz, demin söylediklerimize dönelim ve hatırlayalım ki insandan sayıyı kaldırırsak, bilgelikle hiçbir ilişiği kalmaz. Çünkü hesap gücünü kaybeden hayvan ruhu, hiçbir zaman tam erdeme ulaşamaz. İki ile üçü, tekle çifti anlamayan, sayının ne olduğunu bilmeyen hayvan da yalnız duyumlarının ve belleğinin yardımıyla tanıdığı şeylerin manasını anlamayacaktır. Cesaret ve ölçü gibi alelade erdemlere gelince, bunları elde etmek için hiçbir engel yoktur. Ama gerçek mantıktan mahrum olan kimse, hiçbir zaman bilge olamaz. Genel olarak, erdemin en temel parçası olan bilgeliğe sahip olmayınca da tam manasıyla iyi olmak, bunun sonucu olarak da

mutluluğa ulaşmak mümkün değildir. İşte görülüyor ki sayıyı her şeyin temeli olarak almak gerekiyor. Bu gereksinim üzerinde ne kadar dursak azdır. Şimdilik elimizde şu şaşmaz kanıt var: Sanat adını vererek saydığımız bütün sanatların özelliklerinden saymayı çıkaracak olursak, bu özelliklerden hiçbiri kalmaz, hepsi ortadan kaybolur.

Yalnız sanatlar göz önünde tutulunca, bu sanatların uğraştıkları işler bakımından gerekli olmakla beraber, sayının insana, ancak önemi az şeyler bakımından gerekli olduğu sanılabilir. Fakat insanoğlunun tanrılar ve gerçek sayı karşısındaki saygısının ilkesini taşıyan yaratılmasında ölümlü olanla tanrısal olanın ne olduğu düşünülürse, genel olarak saymaya borçlu olduğumuz gücün özünü kavramanın, herkesin kârı olmadığı anlaşılır. Gün gibi bellidir ki musikinin baştan sona kadar sayıyla ölçülmüş harekete ve seslere ihtiyacı vardır. En önemli nokta şudur: Bütün iyiliklerin kaynağının sayıda olduğunu kabul etmeliyiz. Ondan hiç kötülük gelmez. Evet, bunu kabul etmeliyiz; doğruluğuna da kolayca inanabiliriz. Nerede akıldan, düzenden, şekilden, ritimden, ahenkten mahrum bir hareket, nerede kötülükle ilgili bir şey görürsek, bunun sebebini hep sayının yokluğunda aramalıyız. İşte insan hayata gözlerini bahtiyarlık içinde kapamak isterse, buna inanmalıdır. Doğruyu, iyiyi, güzeli ve bu cinsten şeyleri tanımayan, bunları doğru kanaatle kavramayan kimse, bunlara kendini de başkalarını da inandırmak için, yeter açıklıkta birbirinden ayırt edemeyecektir.

Şimdi şu meseleyi incelemeye başlayalım. Biz saymayı nasıl öğrendik? Söyleyin bakalım: Bütünün içinde sayının varlığını kavramak yeteneğini doğuştan getirmiş olan bizler bir ile iki sayılarının kavramını nasıl elde ettik? Tabiat hayvanlara saymayı öğretmediği halde, tanrının bize ilk vergisi bu oldu. O bize gösterilen şeyleri kavramak yeteneğini verdikten başka her şeyi göstermiş, hâlâ da göstermektedir. Bütün gördüğümüz şeyleri bir bir karşılaştırırsak günün manzarasından daha güzel şey bulamayız. İnsan, günün ardından, büsbütün başka bir yüzle görünen geceyi görür. Böylece gök, birçok gün ve gece iki gök cismini hareket ettirerek, akli en kıt olanların bile saymayı öğrenebilmelerine yol açar. Çünkü üç, dört ve daha çok sayılar olduğunu, biz bu nesnelere bakarak kavrarız. Bunların içinde tanrı ay denen bir tanesini yaratmıştır ki bu bazen küçük bazen büyük görünüp on beş gün on beş gece bize yeni çeşit bir gün göstererek, yoluna devam etmektedir. Bütün bu parçalar birbirini takip edecek şekilde bir araya getirilince ayın yörüngesi elde edilmiş olur. Öyle ki tanrının kendilerine öğrenme yetisini verdiği hayvanların içinde en budalası bile ona bakarak sayının ne olduğunu anlayabilir. Buraya kadar ve bu sınırlar içinde böyle bir yetisi olan bütün hayvanlar, biri yalnız başına göz önünde tutarlarsa, sayabilirler. Sayılar arasındaki bağıntılar bulmaya gelince, daha önemli başka bir sebeple olmasa bile herhalde bunu yapabilmemiz için tanrı, önce de söylediğimiz gibi, ayı büyüme ve küçülmeleriyle gökyüzüne koydu; yılı meydana getirmek için de ayları sıraladı. Bunun için çok mutlu bir tesadüf olarak her şey sayının sayıyla bağıntısını görmeye başladı. İşte bunun için yemişler yetişti, toprak verimli oldu. Öyle ki rüzgârlar ve yağmurlar ölçsüz bir derecede arttıkça her hayvan kendisine gereken besini elde edebilmektedir. Herhangi bir kötü kaza bir gün bunların düzenini bozarsa, bunun suçunu tanrıda değil, hayatını doğruluğa göre

ayarlamayan insanın yaratılışında aramalı.

Kanunlar üzerinde yaptığımız araştırmalar sonunda, insana en faydalı olan Şeylerin neler olabileceğini tanımanın mümkün olduğuna ve kendine fayda getirebilecek Şeyi getiremeyecek olandan ayırt edebilen herkesin, Őöylenen Şeyleri anlayıp yapabileceğine hükmetmiştik. Şimdi de hükmediyoruz ki öteki vazifeler pek güç değildir, ancak iyi insan nasıl olur, bunu öğrenmek çok güçtür. Bütün öteki nimetlerin kazanılması kolaydır. Zenginlikte hangi noktaya kadar gitmek gerektiğini, vücudun ne halde bulunması gerektiğini biliyoruz. Ruha gelince herkes, onun iyi olması gerektiğini, bunun için de doğruluk, ölçü ve cesaretin belli başlı vasıflar olduğunu kabul etmiştir. Bir de herkes “ruhun bilge olması lazımdır”, der. Ama hangi bilgelik. İşte, önce de gösterdiğimiz gibi, görünüşe göre bunun üzerinde kimse birbiriyle anlaşamıyor. Adı geöen bilgeliklerin yanında Şimdi yeni bir bilgelik keşfediyoruz. Bu bilgelik anlattıklarımızı öğrenen kimselerin bilge görünmeleri bakımından değersiz değildir. Şimdi bizim üzerinde duracağımız Şey acaba bunu bilen kimse iyi ve bilge midir meselesi olmalıdır.

KLEİNİAS: Büyük konular üzerinde, büyük Őözler Őöyleyeceğini bildirmekle meğer ne kadar haklıymışsın Yabancı.

ATİNALI: Doğru Őöylüyorsun Kleinias, bunlar küöümsenecek Şeyler değildir. Ama asıl güç olan, bunlardan hangisinin tam ve mutlak olarak doğru olduğunu ispat edebilmektir.

KLEİNİAS: Doğrusu bu çok güç bir iç. Ama sen gene bıkmadan bize düşündüklerini Şöyle.

ATİNALI: Evet, siz de yorulmadan beni dinlemelisiniz.

KLEİNİAS: Seni dinleyeceğimize ikimizin adına Őöz veriyorum.

ATİNALI: Çok iyi, yalnız, her Şeyden önce, bir kelime ile ifade edebileceğimizi farz edersek, bilgeliğin ne olduğunu aöıklamamız gerek. Buna gücümüz yetmiyorsa, bilge olabilmek için hangi bilimleri edinmiş olmamız gerektiğini ve bunların neler olduğunu araştırmalıyız.

KLEİNİAS: Şöyle, seni dinliyoruz.

ATİNALI: Bundan sonra da kanun yapıcının tanrısı anarken kendinden öncekilerin gösterdiklerinden daha güzel göstermesinin, böylece kendine ünlü bir iç bularak, bütün ömrünü tanrıları överek ve onlar için ilahiler Őöyleyerek geöirmesinin kötü bir Şey olmadığını anlamamız gerekir.

KLEİNİAS: Bundan güzel Őöz olmaz Yabancı. İşterim ki sen kanunlarının bir mükâfatı olarak kendini zahmete sokmadan tanrıları övdüğün için, en saf bir ömür sürdükten sonra en iyi, en güzel bir sona eresin.

ATİNALI: Ha, ne diyorduk, Kleinias? İlahilerimizle tanrıları överken bize, onları anlatabilmemiz için içimizde en güzel, en iyi Őözleri uyandırmalarını dilemekle onları daha çok övdüğümüzü sanıyor musun?

KLEİNİAS: Ben de tıpatıp senin gibi düşünüyorum. Şimdi ey eşsiz adam, haydi tanrılara, güvenle dua et ve bize tanrılar ve kadın tanrılarla ilgili olarak aklına gelen güzel şeyleri söyle.

ATİNALI: İşte ben bunu yapacaktım zaten. Yalnız, bunda da tanrı yardımcımız olsun. Ama sen de benimle beraber dua et.

KLEİNİAS: Artık konuşabilirsin.

ATİNALI: Tanrılarla hayvanların doğuşundan başlayalım. Bizden öncekiler bunu iyi anlatmadıklarından, söylediklerimize dayanıp, dinsizlere karşı ispat için söylediklerimi göz önünde tutarak, daha iyi bir açıklama vermemizin çok gerekli olduğunu sanıyorum. Büyük olsun küçük olsun her şeyle uğraşan birçok tanrılar vardır ve bunlar doğruluk bahsinde hatıra gönüle bakmazlar. Söylediklerimi hatırladığınızı sanıyorum. Çünkü bir yere kaydetmişsiniz. Gerçekten o zaman söylenen şeyler hakikatin ta kendisiydi. O zamanki tartışmamızın en önemli noktası şuydu: Ruhlar kendilerini taşıyan bedenlerden daha yaşlıdır; hatırlıyorsunuz değil mi? Herhalde şunu iyi hatırlayacaksınız. Daha iyi, daha eski, daha tanrıya yakın olanın, daha genç daha az saygıya değer olandan daha yaşlı olduğunu, her yerde idare edenin idare edilenden önce geldiğini söylemiştik. Şimdi hiç olmazsa ruhun, bedenden daha yaşlı olduğunu kabul edelim. O halde ilk olarak meydana gelenin ilkesinin de daha önceden var olması gerekir. Şunu kabul edelim ki ilkelerin ilkesi daha üstün bir yer tutar; buna göre bizi bilgeliğin en yüksek meselelerine, yani tanrıların başlangıcına dosdoğru götüreceğiz yolu bulmalıyız.

KLEİNİAS: Evet, elimizden geldiği kadar bunu yapmaya çalışalım.

ATİNALI: Pekala şimdi bir hayvanı özüne uygun olarak tanımlamak için söylenecek en doğru söz, onun tek bir şekil meydana getirmek üzere birleşmiş olan bir ruhla bedene sahip olduğunu söylemektir.

KLEİNİAS: Doğru.

ATİNALI: O halde bu birleşmeye hayvan adını vermek de çok doğru olmaz mı?

KLEİNİAS: Evet.

ATİNALI: Halbuki en iyi ve en güzel şeyleri meydana getirmek için beş katı cismin bulunması gerektiğini kabul etmeliyiz. Fakat öteki türlü varlıkların yalnız bir şekli vardır. Çünkü en tanrısal tür olan ruh bir yana bırakılırsa, bedensiz hiçbir yaratık var olmadığı gibi, hiçbiri de herhangi bir renkten mahrum olamaz. İşte bundan dolayı meydana getirmek, şekil vermek ruhun işidir. Bedene gelince o, meydana getirilen, görülen ve şekil verilendir. Şunu ne kadar çok söylesek azdır: Ruh, kendisini tanıyanlara bile görünmez olan yaratılışı icabı, yalnız akılda yaşar, bellekten, tekle çiftin değişimlikleri üzerindeki düşüncelerimizden pay alır.

Beş cisim olduğunu söylemiştik. Bunların başında ateşle su gelir. Üçüncüsü hava, dördüncüsü toprak, beşincisi esirdir. İşte beş cisimden birinin veya ötekinin çok bulunmasına göre, sayısız çeşitteki hayvanlar meydana gelir. Bunu kavrayabilmek için her hali aşağıdaki

şekilde düşünmeliyiz: Diyelim ki bizim ilk unsurumuz topraktır. Toprak bütün insanların, bütün hayvanların, ayaklı ayaksız, yürüyen veya bir köke bağlı olan bütün varlıkların esasıdır. Onun bütünlüğünü anlamak için şöyle düşünelim: Bütün bu varlıklar birçok unsurlardan yapılmış olmakla beraber, mayalarının büyük bir kısmı topraktır ve katıdır. Bundan sonra ikinci olarak meydana gelen ve görülebilen başka bir hayvan türü vardır. Bunun yapısının büyük bir kısmı ateştir. Ama bazı parçaları topraktan ve havadan yapılmıştır; küçük küçük kısımlar halinde başka unsurlar da taşırlar. Görünür cinsten olan bütün hayvanların bu çeşitten olduğuna inanmak gerekir. Bunlar gök hayvanlarıdır. Yıldızlarda yaşayan tanrısal yaratıklar hep bunlardandır. Onlar en güzel bedenlere, en iyi, en talihli, en mükemmel ruhlara sahiptirler. Şimdi bu iki cins hayvan hakkında şu hükmü vermeliyiz: Bunlardan ya ikisi de ölmezdir, tanrısaldir, yahut da her biri oldukça uzun bir ömre sahip olup bunun daha fazla uzamasına ihtiyaç duymazlar.

Şimdi bunları aklımızda tutalım. Bu hayvanlar iki çeşittir. Hepsi gözle görülebilir. Görünüşlerine göre bir kısmı tamamıyla ateşten, başka bir kısmı da topraktan yapılmıştır. Topraktan olanları gelişi güzel hareket ettikleri halde, ateşten olanlar mükemmel bir düzene uygun olarak hareket ederler. Halbuki, bizim türümüzde olduğu gibi gelişi güzel hareket eden hayvanlara akılsız gözüyle bakmak gerekir. Bir düzene uygun olarak göklerde dolaşan hayvanlarsa akıllıdır. Çünkü daima aynı iz üzerinde yürüyüp aynı tarzda hareket ederek, daima aynı şeyleri yapmaları, aynı şeylerin başlarından geçmesi, bunların akıllı olduklarının en büyük kanıtıdır. Akıllı bir ruha hakim olan zorunluluk, zorunlulukların en kuvvetlisidir. Çünkü bu zorunluluk, idare edilen değil, idare eden olarak kanunları kurar. Ruh, en iyi bir düşünce ona kılavuzluk ettiği zaman, bu iyi olan üzerinde karar kılınca, onun değişmezliği düşünceyle uygun olarak mükemmel olur. Öyle ki elmas bile onun kadar kuvvetli ve bozulmaz değildir. Şu da doğru olarak söylenebilir ki, tanrılardan her birinin en iyi danışmalarından sonra verilen kararların tutulmasına ve bunların gereğince yapılmasına üç alınyazısı tanrısı dikkat eder. İnsanlar yıldızların ve gökte hareket eden varlıkların hep aynı şeyleri yaptıklarına bakarak, bunların akıllı olduklarını kabul etmelidirler. Çünkü bunlar daima önceden verilmiş bir karara uymakta, bu kararı kah şöyle kah böyle hareket ederek bozmamakta, sonsuz bir zaman için hep aynı biçimde hareket ederek yollarından asla şaşmamakta ve yörüngelerini hiç değiştirmemektedirler. Halbuki bazılarımız yıldızların hep aynı hareketleri aynı biçimde yapmalarına bakarak onların ruhsuz olduğunu sandı. Çokluk da bu beyinsizlerin izinden yürüdü. Bunlar, hareket edebildikleri için yalnız insanların akıllı ve canlı olduklarına, tanrılarla ilgili olan varlıkların, hep bir biçimde hareket etmelerinden dolayı akılsız olduklarına hükmettiler. Halbuki insan daha güzel, daha iyi, tanrıların daha çok hoşuna gidecek bir düşünceye yükselebilir. Bunun için de akıllı olan varlığın daima aynı ilkelere uyarak, aynı tarzda aynı sebeplerle hareket eden varlık olduğunu, gök cisimlerinin de böylece her şeyden güzel ve her şeyden iyi olan devir ve hareketleriyle hayvanların ihtiyaçlarını giderdiklerini anlamak vergisi insana verilmiştir. Onların büyüklüklerine bakarak kendimizi canlı olduklarına inandırabiliriz. Çünkü onlar, gerçekte, göründükleri

kadar küçük değildirler. Her biri fevkalade büyüktür. Buna inanmaktan başka çare yoktur. Çünkü mesele yeter derecede ispat edilmiştir. Güneşin dünyadan daha büyük olduğunu, bütün gök cisimlerinin de çok iri olduklarını kabul etmeliyiz. Herhangi bir tabiat kuvveti bu kadar büyük kütleleri bugün de olduğu gibi hep aynı zamanda nasıl oluyor da döndürebiliyor? Bence bu düzenin yaratıcısı tanrıdır. Başka türlü de olamaz. Bir cisme yalnız tanrının can verebileceğini önceden ispat etmiştik.

Bir kere böyle olunca, önce herhangi bir cisme can vermek, ona kendisine en iyi görünen hareketleri yaptırmak, tanrı için pek kolay olmuştur. Bundan dolayı emin olmalıyız ki, kendilerine bağlı, yahut kendilerinde yaşayan bir ruh olmaksızın yer, gök, yıldızlar ve bunları teşkil eden kütleler, yıl, ay ve günler boyunca bu kadar doğrulukla hareket edemezler, bizim için de bütün nimetlerin kaynağı olamazlardı. İşte bunun içindir ki bütün bu ulu cisimlerin yanında cılız bir varlık olan insan, akıl dışına çıkmamalı ve açık olmayan şeyleri söylememelidir.

Bütün bu hareketlerin sebebi olarak birtakım şiddetli atılışları, tabiat kuvvetlerini veya buna benzer şeyleri göstermek, hiç de açık konuşmak olmaz. Önceden söylediklerimizi kuvvetle ele alalım ve ruhla beden diye iki çeşit töz olduğunu, her türde birbirinden ayrı bir sürü varlıkların bulunduğunu, bunların arasında ortaç üçüncü bir varlık olmadığını, ama ruhun bedenden farklı olduğunu söylemekle isabet edip etmediğimizi araştıralım. Kabul ediyoruz ki ruh akla sahiptir, beden bundan mahrumdur; biri buyurur, öteki onun buyruklarına uyar. Ruh her şeyin sebebidir. Halbuki beden ona etkide bulunan şeylerden hiçbirinin sebebi değildir. Öyle ki göklerdeki cisimlerin başka sebepleri olduğunu, bunların ruh ve bedenin payı olmaksızın meydana geldiklerini ileri sürmek saçmaya ve deliliğe düşmekten başka bir şey değildir. Bütün bu varlıklar için ileri sürdüğümüz kanıtlara boyun eğilir de bunların tanrılardan geldiği ispat olunursa şu iki halden birini kabul etmek gerekir: Bunlar ya övülmesi doğru olacak olan tanrılardır, yahut da tanrıların tasviri, onların eliyle yapılmış heykellerdir. Çünkü bunlar beceriksiz ve akılsız işçilerin esiri olamaz. Dediğimiz gibi, bunları ya tanrı yahut tanrıların tasviri olarak kabul etmemiz gerekir. Böyle olunca onları bütün tanrı heykellerinin üstünde tutmalı. Çünkü hiçbir zaman bunlardan daha ustaca işlenmiş, bunlardan daha güzel ve bütün insanlarca daha çok tanınmış heykeller bulunamaz. İnsanların elinden çıkanlar ne daha göze çarpacak yerlerde bulunabilir, ne de saflık, ululuk ve canlılık bakımından daha üstün olabilir.

Şimdi tanrılar konusundaki şu noktayı aydınlatmaya çalışalım. Önce, bizim için gözle görünen iki hayvan türünü inceleyelim. Bunlardan biri ölümsüzdür, yalnız topraktan yapılmış olanıysa ölümlüydü. Şimdi beş unsurun ortasında bulunan ve herkesin demin anlattığımız iki unsurun arasında saydığı üç unsurdan söz açalım. Ateşten sonra esiri ele alalım ve diyelim ki ruh bununla, öteki unsurlarla yaptığı gibi, en kuvvetli hayvanları yoğurur, bu hayvanlar büyük ölçüde esirin özündendirler. Bunlarda başka unsurlardan parçacıklar varsa da bu parçacıklar bağ vazifesini görürler. Ruh, esirden sonra havayla başka bir hayvan türü meydana getirdiği gibi, suyla da üçüncü bir türü yoğurur. Bütün bu hayvanları vücuda

getirdikten sonra ruh, bunlarla gökyüzünü doldurur, elinden geldiği kadar bütün unsurları kullanarak bütün bu varlıklara can verir. Böylece, görünen tanrıların yaratılmasından başlayarak ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci türleri geçmiş, en sonunda da biz insanları yaratmıştır.

Zeus'a, Hera'ya ve öteki tanrılara gelince, bunlar aynı zamanda kanun göz önünde tutularak istendiği gibi sıralansın ve bu açıklamaya, doğru ve kesin diye inanılsın. Görülen tanrılarsa, daha büyük, daha şerefli ve her şeyi keskin gözlerle gören tanrılardır. Bunların ilk safına gök cisimlerini ve onlarla beraber yaratılmış olan varlıkları koymak gerekir. Bundan sonra da onların hemen altına daimon'ları, havada dolaşan bu hafif türü koymalı. Bunlar üçüncü sırayı doldurur, aracılık vazifesini görürler; insan, şerefli bir yol bulabilmek için, mutlaka bunlara dualarla saygı göstermelidir. Biri esirden, hemen sonra gelen ikincisi havadan olan bu iki canlı varlık türünün hiçbiri büsbütün görünür değildir, biz bunları yanımızda oldukları halde göremeyiz. Bunlar çabuk öğrenen, öğrendiklerini iyi tutan bir soydan oldukları için, fevkalade bir zekâdan pay almışlardır. Şunu da söyleyelim ki bunlar bizim bütün düşüncelerimizi okurlar, iyilere çok tatlı bir şefkat gösterir, kötülüğü ileri götürmüş kimselerden nefret ederler, çünkü acıdan hiç pay almamışlardır. Tanrılık kaderine tam olarak ermiş olan tamı, acıdan da zevkten de uzaktır ama zekâdan, her şeyin bilgisinden pay almıştır. İşte gök böyle canlı varlıklarla doludur. Bu varlıklar, birbirlerine ve en yüce tanrılara, orta yerde bulunan ve gökle yer arasında hafif ve hızlı atılışlarla dolaşan hayvanlar yardımıyla insanlar arasında ve dünyada olup bitenleri haber verirler. Sudan yaratılmış olan türe gelince, beşinci olan bu tür, bu unsurun yarı tanrısal bir ürünüdür. Bu yarı tanrılar bazen göze görünürler, bazen de gizlenir, karanlıklara karışırlar. Bunları bulanık bir halde görmek bize şaşkınlık verir.

Bu beş hayvan türünün varlığı gerçek olduğuna göre, aramızdan bazıları onlara ne şekilde rastlamış olursa olsun, bunları ister rüyalarında görmüş olsunlar, ister hasta veya sağ oldukları, yahut da ömürlerinin sonuna geldikleri zaman sesler ve gelecekte haberler duysunlar, yahut da birçok illerde, çeşitli din kurullarının kaynağı olan kanaatleri kendilerinden veya başkasından edinmiş olsunlar, azıcık zekası olan bir kanun yapıcı, bütün bunları göz önünde tutarak, her türlü yenilikten sakınmalı ve memleketine sağlam bir temele dayanmayan bir dini sokmamalıdır. Ataların adet hükmüne koydukları kurbanlardan hiç haberi yoksa, onlara da engel olmayacaktır. Çünkü ölümlüler bu gibi şeyleri zaten bilmezler. Bize gerçekte görünen tanrılara gelince, bunların tanrı olduklarını, fakat onlara *orga*'larla tapınılmadığı ve kendilerine ödenen, şeref borcunu kabul etmediklerini bize öğretmek cesaretini göstermeyen kimselerin yukarıdaki sebepten ötürü çok kötü kimseler olduğu doğru değil mi? Bundan şu çıkar: İçimizden biri güneşin ve ayın vücut bulmasını, bizim de onlara baktığımızı görmüş olsun, adeta dili tutulmuş gibi ağzını açıp bir şey söylemesin ve ayla güneşi şereflerinden mahrum olarak gördüğü halde onlara kendine göre şerefli bir yer ayırmamış olsun, şereflerine şenlikler yapıp kurbanlar adamasın, yılın kısa veya uzun olmasına göre onlara bir parçacık zaman ayırmasın; böyle bir kimsenin kötü

olduğunu söylersek, bu hükmü hem kendisi hem de onu tanıyanlar doğru bulmazlar mı?

KLEİNİAS: Şüphesiz Yabancı, hatta bu çok kötü bir adamdır.

ATİNALI: İyi söyledin azizim Kleinias, işte ben bu durumdayım, bundan hiç şüphen olmasın.

KLEİNİAS: Ne dedin?

ATİNALI: Şunu bilin ki göklerde birbirinin kardeşi olan sekiz kudret vardır. Ben onları gördüm, ama bununla fevkalade bir şey yapmış sayılmam. Benim yerime bir başkası da bunu kolayca yapmış olabilirdi. Bu kudretlerden biri güneşin, biri ayın, üçüncüsü de demin adı geçen yıldızlarındır. Bunlardan başka beş tane daha vardır. Bu kudretlere ve onlara yerleşmiş olup kâh kendiliklerinden yürüyen, kâh arabalarla dolaşanlara bakarak içimizden biri hafiflik gösterip bazılarının tanrı olduğunu, bazılarının da olmadığını, bazılarının meşru olduğunu, bazılarının ne olduklarını söylemeye kimsenin dili varmayacağını düşünmesin. O halde bunların hep kardeş olduklarını ve kardeşlik vasfını taşıdıklarını düşünelim ve hepsini övelim, ama bunu bazılarına bir yıl, bazılarına bir ay, kimine şu payı, kimine de bu zamanı vererek yapmamalıyız; bunlar en tanrısal akıl, bu dünyanın görülmeye değer en güzel şeyleri olarak yaratılmıştır. Bu evreni seyrederken ilhamını iyi bir daimon'dan alan kimse önce bir hayranlık duygusuna kapılır, sonra o ölümlü bir varlığa öğrenebilmesi nasip olan her şeyi öğrenmek ister; böylece en iyi, en mutlu bir ömür süreceğine, ölümünden sonra da erdem için yaratılmış yere gideceğine inanır. Doğru ve gerçek bir erginliğe erince, kendi başına tek akılla da birleşerek, gözünün görebildiği en güzel şeyleri seyrederek, ömrünün kalan günlerini bu halde geçirir.

Artık size bu tanrıların adlarını, sayılarını söylemeliyim. Şunu bilin ki bana yalancı demelerinden korkum yok. Önce söyledim, gene de söylerim: Bunlar sekiz tanedir; üçünü gözden geçirdik, geriye beş tanesi kalıyor. Bunlardan dördüncüyle beşincinin hareket ve devirlerindeki hız, aşağı yukarı güneşinki gibidir; bunlar ne daha hızlı ne daha yavaşlardır. Bu üç gök cisimi hakkında az çok akli başında bir kimse şöyle düşünür: Bu kudretler güneşin, sabahyıldızının ve henüz tanınmadığı için adını söyleyemeyeceğimiz üçüncü bir gök cisminindir. Bunun da sebebi şudur ki bunları ilk gören, bir barbar olmuştur. Çünkü bu cisimleri ilk gözleyenler gıdalarını, eski bir adete göre almışlardır. Yaz mevsiminin Mısır'da ve Suriye'de eşsiz olan güzelliklerinden faydalanan bu barbarlar, böylece bütün gök cisimlerini açıkça ve hep bir arada görürlerdi; çünkü göklerini hiç bulut ve yağmur kaplamazdı. İşte bunun için onların gözlemleri yüzyıllar boyunca doğru çıkmış, her tarafa, bu arada bize de yayılmıştır. Çekinmeden bu gözlemleri kanunlara geçirebiliriz. Çünkü tanrıyla ilgili şeyleri övmeyip başka şeyleri övmek, akılsızlığın ta kendisidir. Bu gök cisimlerinin adı yoksa, bunu demin söylediğim sebebe vermeliyiz. Ama aslında hepsi bir tanrı lakabı taşır. Mesela aynı zamanda akşam yıldızı da olan sabah yıldızı, Aphrodite adını almıştır. Bu ad, Suriyeli bir kanun yapıcıya göre çok uygun ve oldukça yerindedir. Güneşle ve Aphrodite ile bir hızla giden gök cisminin adı ise Hermes'tir. Güneş ve ayla sağa doğru giden üç cismin hareketini de unutmayalım. Şimdi bir de sekizinci var, ona da Gök diyelim; bu, ötekilerin

hepsinin tersine hareket eder ama, bu işleri pek bilmeyen kimselerin sandığı gibi, onlarla çelişmez. Şimdi ne biliyorsak onu söylemeliyiz, hem söyleyeceğiz de. Çünkü doğru ve tanrısal düşünüşten biraz olsun pay almış bir kimseye gerçek bilgelik bunda görünür. Geriye üç gök cismi kalıyor. Bunlardan biri ötekilerden daha ağır hareket etmesiyle göze çarpar; bazı kimseler buna Khronos diyorlar. Ağırılıkta bundan sonra gelenin adı Zeus'tur. En sonra da Ares gelir. Bunun rengi ötekilerin hepsinden daha kırmızıdır. Size bütün bunların niçin böyle olduğu anlatılsa, anlamakta güçlük çekmezsiniz, ama öğrenmeden bunun hakkında bir hüküm verilemez.

Hiçbir Hellen'in aklından çıkarmaması gereken bir şey vardır: Biz değerli insan olabilmek için Hellas'ın en iyi ilinde yaşıyoruz. Bizim ilin iyiliği, soğuk ve sıcak iklimler arasında olmasındandır. Yalnız yazın bizim iklimimiz yukarıda adı geçen illerinkinden daha aşağı olduğu için, bu gök tanrılarını daha geç tanımaktayız. Şunu da söyleyelim ki Hellenler, barbarlardan öğrendiklerini daha ileri götürmüşlerdir. Şimdi üzerinde durduğumuz konular bakımından da şunu söylememiz gerekir ki, her ne kadar bunlar tartışma götürmeyen bir kesinlikle meydana çıkarılmazsa da Hellenler, barbarlardan gelmiş olan adetlerden ve dinlerden daha güzel ve üstün bir şekilde tanrıları övebileceklerine dair büyük ve asil bir umut taşımaktadırlar. Çünkü Hellenlerden hiç kimse, ölümlü olduğumuz, tanrılarla ilgili işlere karışmamamız gerektiğini düşünerek, kendisini korkuya kaptırmamalıdır. Halbuki tanrının zekâsız olmadığına, insan yaratılışını iyi tanıdığına, öğreten kendisiyse öğrenenin de biz olduğumuzu, öğretilen şeyleri de anlayacağımızı bildiğine inanmalıyız. Onun öğrettiği, saygıyla saymak sanatıdır ve şüphesiz bunu kendisinden öğrendiğimizi bilir; bilmeseydi büsbütün zekâsız olması gerekirdi. Böyle olunca, dendiği gibi, öğrenebilenin sayesinde iyi olduğunu görünce, kıskanmadan onunla birlikte sevineceği yerde ona öfkelenseydi, kendi kendini inkâr etmiş olurdu.

Doğrusu, eski insanlar tanrıların varlıkları, özleri, geldikleri yerler ve gördükleri işler hakkında öyle fikirler ileri sürmüşlerdir ki, bunları bilgiler ne doğru bulur ne de kabul ederler. Tıpkı bunun gibi daha sonrakilerden de ateşin, suyun ve öteki unsurların en eski olduklarını, ruhtan da önce geldiklerini, en iyi, en önemli hareketlerin bedene ateş, soğuk ve buna benzer başka şeyler etkisiyle kendini hareket ettirmek için verildiğini, ruhun, bedeni de kendini de hareket ettirmediğini ileri sürenleri de bilgiler kabul etmezler. Fakat şimdi ruhun bedene girince onu ve kendisini istediği yönde hareket ettirdiğini söyledikten sonra, bizim ruhumuz da herhangi bir yükü herhangi bir yönde hareket ettireceğinden şüphe etmemeli. Söylediğim gibi, her şeyin sebebi bütün iyi şeyler gene iyi şeylerin, kötü şeyler de kötü şeylerin sebebi olduklarına göre, ruhun her türlü yönelimin, her türlü hareketin sebebi olmasına şaşmamalı. Öte yandan, iyiye doğru hareket ve yönelme çok iyi bir ruhun, bunun aksiyse kötü bir ruhun işi olduğuna göre, iyiliğin kendine benzemeyen ve kendi gibi olmayan şeylerden daha üstün olması gerekir.

Bütün söylediklerimiz inançsızlardan oç alan doğruluğa uygundur. Fakat uğraştığımız meseleye gelince, iyi olan adamın aynı zamanda bilge olacağından şüphe edilemez. Bakalım

şimdi çoktan beri aradığımız bu bilgeliği, doğruluğu, bilmemezlik edemeyeceğimiz bir bilim ve sanatta bulabilecek miyiz? Bana kalırsa, biz şimdi böyle bir durumdayız. Bundan dolayı bilgeliğini her yerde aramış bir adam olarak, onu size de bana görüldüğü gibi göstermeye çalışacağım. Bilgisizliğimizin sebebi, erdemin en önemli kısmını kötü kullanmamızdan ileri geliyor, bunu size demin iyice anlattığımı sanıyorum. Kimse benim karşıma çıkıp da ölümlüler için erdemde dindarlıktan daha önemli bir şeyin bulunabileceğini söylemesin. Dindarlık en iyi yaratılışlı insanlarda görünmüyorsa, bunun sebebi yalnız bilgisizlik, hem de en kaba bilgisizliktir. Bundan başka, en iyi yaratılışlı insanlar en güç yetişen, ama bir kere yetişti mi en yararlı olan kimselerdir. Çünkü yavaşlıkla çabukluğu kendinde toplayan bir ruh, ölçülü olur, bu ruh, cesareti sever, ölçülü olmakta güçlük çekmez ve en önemlisi, bütün bu vergilerle beraber kendinde öğrenmek ve öğrendiğini bellek yetisi varsa o, bu meziyetlerini kullanmaktan büyük bir zevk duyacak ve bilgiye gönül bağlayacaktır. Böyle yaratılışlar çabuk açılıp gelişmezler, ama bir kere açılıp kendileri için gerekli olan olgunluğa erdiler mi, yurttaşlarının çoğunu, hatta en kötülerini bile, doğru yolda tutabilirler. Çünkü tanrılar karşısında hep yerinde ve zamanında düşünür, hareket eder ve konuşurlar. Kurbanlar da tanrıları ilgilendiren temizlenmelerde, göz boyamazlar, erdemi gerçekten överler. Bu ise her devlet için en önemli şeydir. Bir ustadan ders almak şartıyla, bence yurttaşlar arasında yaratılışları bakımından en yetili olanlar, en iyi, en güzel dersleri öğrenebilenler, bunlardır. Fakat bir tanrının kılavuzluğu olmadan hiçbir usta bir şey öğretemez. Bunu göz önünde tutmadan ders vermeye kalkar, üstelik de beceremezse ondan ders almamak daha iyidir. Bütün bunlardan sonra en iyi yaratılışlı olanların neler bilmeleri gerektiğini söylemeliyim. Şimdi dilimizin döndüğü kadar bunları söyleyen benim için ve beni dinleyebilenler için, bunların ve özlerinin ne olduğunu, nasıl öğrenilebileceğini, yani tanrılara saygı göstermeyi nasıl öğrenebileceğimizi açıklayalım. Böyle bir şey duymak gerçekten çok garip olacak ama, şunu söyleyeyim ki bu bilime, işin iç yüzü bilinmedikçe çok akla gelmeyecek olan bir adı vereceğiz, bu ad, astronomidir. Gerçek bir astronomi bilgininin muhakkak bilge olması gerektiği bilinmiyor. Ben astronomi bilgininden Hesiodos ve benzerleri gibi gök cisimlerini gözleyen, sadece doğuşlarını ve batışlarını inceleyen kimseleri anlamıyorum. Benim anladığım bilgin sekiz devirden gezegenlerinkini -pek üstün bir yetisi olmayanların güçle gözleyebilecekleri birer daire çizen yedi gezegenin devirlerini- incelemiş olandır. Bu bilimin nasıl öğrenileceğini söylemiştik; gene söyleyeceğiz.

Ay, yörüngesini çok hızlı dolaşır, böylece aybaşı ile bediri ilk getiren, odur. Bundan sonra da yörüngesini boydan boya dolaşan güneşi ve onunla beraber yürüyen gezegenleri gözden geçirmeliyiz. Aynı konular üzerinde aynı şeyleri tekrarlamış olmak için şunu söyleyelim ki, önce sözünü ettiğimiz cisimlerin öteki hareketlerini anlamak kolay değildir. Bunun için kafaları hazırlamak, onlara birçok bilgiler vererek anlayışlı bir hale getirmek gereklidir. Onları buna alıştırmak için daha çocuklukta ve gençlikte çok uğraşmalı. İşte bunun için de bilim gereklidir. Bilimlerin en önemlisi, doğrudan doğruya sayılara ait olanıdır. Yalnız, bunu

söylerken somut sayıları değil, bütün tekler ve çiftler soyunu ve bunların gerçeğin özü üzerindeki etkilerini anlıyorum. Bir kere bu öğrenildikten sonra, çok gülünç olarak adlandırılan geometri geliyor. Halbuki bu, yüzeylerle oranlayarak özleri bakımından bir arada ölçülemeyen sayıları bir arada ölçülebilir bir hale koymak hünerinden başka bir şey değildir. Bu da anlayabilen için bir insan işi değil, açıkça tanrılara mahsus bir kudrettir; Bundan başka, üç kere katlanan ve katılık özüne benzeyen sayılar vardır. Daha sonra da özleri benzemeyen sayıların karşılaştırılması gelir. Buna bu işle uğraşanlar uzay geometri derler. Üzerinde düşünülür ve yakından bakılırsa, en şaşılacak ve en tanrısal olan şey, kudretle bunun karşıtının hep çift olarak gitmesi, bütün tabiatın da her benzeyişe uygun olarak türü ve cinsi bunun örneğine göre yaratmasıdır. Böylece temeli iki olan ilk orantı "tek" in iki sayısına olan orantısıdır ki çift de bunun ikinci kuvveti olur. Katıya ve tutulabilene geçilince, bu ikinci kuvvet bir daha ikiyle katlanarak birden sekize yükseldiği görülür. İkinci kuvveti bu iki terim arasında ortadır. Çünkü en büyük onu ne kadar aşarsa o da en küçüğü o kadar aşar. O bir ucu aşmıştır, öteki uç da eşit bir nicelikle onu aşmaktadır. Altıyla on iki arasında bir bütün ve bir yarım (9=6+3), bir bütün b ve bir üçte bir (8=6+2) vardır. Bu dokuz kuvveti, ikisinin arasında, insanlara eğlencelerinde ahenk ve ritim kullanmaları için bir ölçü kazandırdığı gibi, Musa'ların mutlu rakslarında da bulunur.

Diyelim ki her şey benim söylediğim gibi olmaktadır ve böyledir. Fakat bütün bu araştırmaları güzel bir sonuca erdirmek için tanrının insanları görmesine, kavramasına izin verdiği tanrısal soyu, en güzel en tanrısal şeyi görmeye çalışalım. Ama yukarıda saydığımız bilgiler olmadan, kimse bunu kavrayabileceğini söyleyip övünemez. Bir de, tartışmalarda sorarak ve iyi söylenmemiş şeyleri çürüterek her şeyi ait olduğu türe sokmalı. İnsanların gerçeği denemek için yapabilecekleri en güzel, en başta gelecek sınav budur, sınav olmadığı halde kendine o süsü veren her şey, işlerin en boşudur. Bundan maada zamanın doğruluğunu göz önünde bulundurmak, onun gökte olan biten şeyleri ne büyük bir incelikle düzenlediğini düşünmek gerektir. Ancak bunlardır ki ruhun bedenden daha eski ve tanrısal olduğu hakkındaki hükmümüzden emin olarak her yerin tanrılarla dolu olduğu, bu en iyi varlıkların unutkanlık yahut ihmalle bizi kendi halimize bırakmadıkları pek güzel ve sağlam bir hakikat olarak meydana çıkar. Şunu da aklımızdan çıkarmamalıyız ki, bu bilimlerin her biri öğrenilirse faydalı olurlar, yoksa, tanrıyı anmak, bunlarla uğraşmaktan daha iyidir. Bakınız bunlar nasıl öğrenilmelidirler. Bunu ortaya koymalıyım: Her şekilde, her sayı sisteminde, her ahenk birliğinde yıldızların devirlerindeki her uygunlukta, sağlam bir bilgi edinmek istenirse, bütün bunların birliğini meydana çıkarmak gerekir. Bunun için de dikkati birlikten ayırmamalı. Çünkü düşünülürse bütün bu şeyleri birleştiren bir tabiat bağı olduğu görülür. Ama başka bir yol tutulursa işi tesadüfe bırakmaktan başka çare yoktur. Çünkü bu bilgi olmaksızın devletlerimizde mutlu bir kişiye bile rastlanmaz. İşte tutulacak yollar, edinilecek eğitim, güç veya kolay öğrenilecek şeyler, bunlardır. Tanrıları gerektiği şekilde ananın nasıl ün kazandıklarını da düşünerek, tanrıları da ihmal etmemeli. İşte benim dediğim yoldan yürüyerek bu bilgileri edinen kimse, hiç düşünmeden söyleyebilirim ki, en bilge

insandır. Bundan başka, yarı şaka yarı ciddi şunu da bildireyim: Bu adama öldü demek caizse, bir kere ölüm onun alinyazısına son verdi mi, birçok duyumdan şimdiki gibi pay almayacak, artık, yalnız bir tek şeye payı olup çoklukken bir olduğundan bahtlı, pek bilge ve mutlu olacak ve buna, mutlu hayatını karalarda, yahut adalarda geçirerek erişecek, hem de bu mutluluktan her zaman pay alacaktır. Bundan başka, bu araştırmalarını ister herkes önünde, ister kendi kendine yapmış olsun, gene tanrıların gözdesi olacaktır. Görülüyor ki bizim ta başlangıçta söylediğimiz şimdi de doğruluğundan bir şey kaybetmiş değildir. Yani insanların hepsi bahtlı olamaz, bahta bunların içinde yalnız küçük bir küme erebilir, derken doğru bir şey söylemiş oluyorduk. Çünkü hem tanrısal hem de ölçülü olan kimseler, başka erdemlerden de doğal olarak pay almış oldukları için mutlu bir bilgiyi de öğrenmiş bulduklarından, tanrı vergisi olan şeyleri elde edebilirler. Bunun için bir kere aramızda söyler sonra herkese de bir kanun gibi şunu yayabiliriz: Bütün bu işleri başarmış olan insanlara en yüksek işler emanet edilebilir. Ötekiler, tanrıları ve kadın-tanrıları överek bunların izinden yürüyeceklerdir. Bize gelince, yapacağımız en iyi şey, bütün üyelerini tanıyıp sınavdan geçirdikten sonra, gece toplantısını bu bilgeliğe çağırmaktır.

[11](#) Yabancılar anlamında.